

WOORD VOORAF

Indertijd preekte ik over de zegeningen van Jacob. Hoe meer ik mij verdiepte in deze merkwaardige stof, hoe meer perspectieven zich openden. En ik moet er direct aan toevoegen, dat ik niet alle gegevens heb verwerkt, omdat dit boek dan al te omvangrijk geworden zou zijn. Dit kan des te gereder, omdat verschillende niet verwerkte gegevens toch een reeds genoemd thema of karakteristiek behandelden.

Ik noem dit boek „Profetische vergezichten”.

Inderdaad, de zegeningen van Jacob zijn door en door profetisch. Hier schieten alle menselijke gegevens ter verklaring van dit mysterie tekort. Ik bedoel het mysterie, dat elke stam karakteriseert in zijn ganse ontwikkelingsgeschiedenis. Drie dingen zijn mij vooral opgevallen. Ten eerste, dat Jacob alleen door inspiratie heeft kunnen zegenen, zoals hij gezegend heeft. Telkenmale gingen zijn woorden tegen eigen vlees en bloed in. Ten tweede, dat Gods Woord, gesproken door een herdersvorst uit heel oude tijden, voor onze hypermoderne tijd zo bij uitstek actueel is.

Gods Woord is Waarheid. De eerbied voor Gods Woord stijgt naarmate men zich er in verdiept. De liefde tot Gods Woord wordt sterker naarmate de profetische vergezichten zich openen. Ten derde heb ik mij opnieuw en dieper verwonderd over het feit, dat naarmate de profetische vergezichten zich openen, naar die mate wij alles kunnen samenvatten in enkele woorden: Dit is het Evangelie van Gods soevereine genade in Christus. God alles en wij niets. Het ganse heilsdrama dwars door het onheilsdrama loopt uit op: En God zal zijn *alles* en in *allen*. Hoewel ik over de patriarchen meermalen preekte, is dit boek geen bundel preken, maar een verwerking van verzamelde stof, waardoor mij rijke uitzichten werden geboden. Moge de Here God u en mij in deze vergezichten aanspreken tot heil in Christus.

J. OVERDUIN

I. RUBEN, HET GEHEIM VAN LEVEN EN DOOD

*Maar van degene, die niet heeft, van die zal genomen worden, ook dat hij heeft.
Matth. 25 : 29b*

a. Profetische vergezichten

Daar ligt een stervende vader, een man, moe van zorg, een man van veel opgekropt leed en verzwegen schande, een man, die gewond is door eigen zonden, een man, die in de schande van zijn kinderen in vele opzichten de onbetaalde rekening van zijn eigen leven gepresenteerd kreeg.

Maar een stervende kan dingen zeggen, die in heel zijn leven niet over zijn lippen konden komen.

De dood breekt de dichtgekleemde mond open, en de saamgeperste lippen gaan eindelijk spreken, omdat het hart toch eenmaal op deze wereld een uitweg zoekt.

Vele stervenden worden in het uur van afscheid pas eerlijk en open. De kinderen horen soms eindelijk waarop ze jaren vergeefs gewacht hebben.

De dood is de beste biechtstoel. En de lichamelijke zwakheid wordt menigmaal geestelijke kracht.

Het masker valt af. Wie kan en wil zijn figuur nog redden tegenover de zwarte dienaar van Gods gericht?

In de dood komt God ons nader. Helaas, tijdens het leven is de dood ons zo vreemd en zo ver en zo onwerkelijk, en daarmee is voor velen tijdens het leven God vreemd en zo ver en zo onwerkelijk.

De duisternis van de dood is als een licht, dat juist de verborgen schuilhoeken, waarin niemand vanwege de donkerheid kon doordringen, maakt tot het eigenlijk woonvertrek van ons leven.

Het verborgene wordt openbaar, het verzwegene wordt een luide klank.

„En Jacob leefde in het land van Egypte zeventien jaren; zodat de dagen van Jacob, de jaren zijns levens geweest zijn honderd en zeven en veertig jaren. En als de dagen van Israël naderden, dat hij sterven zou, zo riep hij zijn zoon Jozef” (Gen. 47 : 28, 29), en straks roept hij alle zonen tot zich.

Als een profetisch lied zingt de oude man zijn zwanezang:

„Verzamelt u, en ik zal u verkondigen, hetgeen u in de navolgende dagen wedervaren zal.

Komt samen en hoort, gij zonen van Jacob!

En hoort naar Israël, uw Vader!”

Gen. 29 : 32; 37 : 21–22, 29–30; 42 : 37; 49 : 3; Deut. 33 : 6; Richt. 5 : 15b, 16; 1 Kron. 5 : 1; Matth. 25 : 29b; Openb. 7 : 5b.

Zo scharen zich twaalf zonen rondom het sterfbed van de vader. Twaalf zonen, dat zijn twaalf werelden van gebroken idealen, twaalf gebarsten vazen, twaalf smarten, elk naar zijn aard, twaalf donderslagen van Gods oordeel, maar ook... twaalf wonderen van Gods onbegrijpelijke Verbondstrouw.

„En Israël boog zich neer aan het hoofdeinde van zijn bed” (Gen. 47 : 31)¹⁾, en heeft aanbeden, leunende op het opperste van zijn staf” (Hebr. 11 : 22).

Als een moede pelgrim, die het laatste deel van zijn tocht met moeite volbrengt, richt Jacob zich op, buigt zich voorover en leunt op zijn staf.

Die staf is het symbool van zijn levensweg. Die staf heeft menigmaal intiemer de geschiedenis van Israël meegemaakt dan zijn eigen kinderen.

Maar wat belangrijker is, Jacob heeft door het geloof een iegelijk der zonen Jozefs gezegend en heeft aanbeden, en zó heeft hij ook alle andere zonen moeten zegenen.

Het is de laatste profetische bediening, waarin hij priesterlijk sterft en koninklijk heerst.

Hier is Jacob, de sjacheraar, niet meer aan het woord, maar Israël, de vorst Gods. Hier zegent en spreekt niet de oude mens in Jacob, die er een eigen uitverkiezing op na hield, en God op kritieke momenten óf een handje helpen wilde zoals bij de zegening van zijn broeder Ezau, óf God durfde tegenstaan, neen, hier is de nieuwe mens Israël aan het woord, die gewillig zich door God als instrument van Zijn verkiezing laat gebruiken.

Hier wordt geen lievelingsjochie ostentatief voorgetrokken en verwend met een veelervige rok waardoor de anderen al te willekeurig en hatelijk achteruitgezet worden, maar hier zal God souverain, dat is *goddelijk* rechtvaardig en *goddelijk* barmhartig de mindere voor de meerdere stellen.

„Door het geloof” en „aanbiddend”, dat wil zeggen: volstrekt gehoorzaam als hemeltoek om Gods gedachten over de twaalf stammen uit te drukken, en belijdend in sprakeloze verwondering de wegen Gods, met de twaalfen die hoger zijn dan Jacobs wegen.

¹⁾ De Septuagint, de Griekse vertaling van het Oude Testament, heeft Gen. 47 : 31 vertaald door „het opperste van zijn staf”. De Statenvertaling verduidelijkt dit door „leunende op het opperste van zijn staf”. De schrijver van de brief aan de Hebreëen gebruikte in Hebr. 11 : 22 niet de oorspronkelijke maar de Griekse tekst. De vertalers van de Septuagint konden heel gemakkelijk tot deze vertaling komen, omdat het Hebreëuws oorspronkelijk zonder klinkers werd geschreven. Indien wij dit in het Nederlands deden, zouden we ook een bepaald woord verschillend kunnen lezen. B.v. vrvr kan evengoed aanduiden het woord „verweer” als „voorwaar”.

In heel die zegenspraak heeft de Here geen advies gevraagd aan Jacob.

Al zegenend, al gehoorzamed, al gelovend, aanbidt deze stervende hetgeen zijn natuurlijk oog niet heeft gezien en zijn natuurlijk oor niet heeft gehoord en in zijn natuurlijk hart niet is opgeklimmen.

Hij spreekt niet, maar *God* spreekt in en door hem. Het is voor Jacob evengoed een openbaring als voor zijn zonen. Hij aanbidt werkelijk niet zijn eigen gedachten en wensen in zijn zegening, maar Gods raadsplan met het volk des verbonds. Hij aanbidt God in de profetische vergezichten, want God zelf opent perspectieven van het drama Zijner verlossing.

En zoals Efraim en Manasse, die beide zonen van Jozef, gezegend worden onder de gekruiste armen van Jacob, zo vallen zowel de zegenaar als de gezegenden onder het teken des kruises, waarin God alleen met de mens bemoeienis heeft.

Jacob! zegen „door het geloof”, kruisig uw gedachten en wensen, want gij hebt niets te zegenen – waar zoudt gij de zegen vandaan moeten halen? – maar God zegent met een evangelie, dat niet naar de mens, maar nochtans vóór de mens is.

En Jozef moet niet eigenwijs en zenuwachtig de oude stervende man willen corrigeren, omdat hij per abuis door zijn slechte ogen Efraim voor de oudste aanzag, wan Jacob is veel meer helderziend dan Jozef, omdat hij „door het geloof” ziet met dat geestelijk oog, dat Gods vergezichten schouwt.

b. Droom en werkelijkheid

Het eerst nadert Ruben, *natuurlijk* Ruben, want hij is de eerstgeborene, de man met de oudste papieren, en met een onaanstbaar recht.

Nu klaart alles op uit de nevel van het lang verleden én uit de mist van de toekomst.

Deze stervende is helderziend met doffe ogen zowel naar wat achter ligt als naar wat voor hem opdoemt, want wat het natuurlijk oog niet eens meer vlakbij kan zien, ziet het geloofs oog op eeuwen afstand.

Wanneer Jacob Ruben ziet, dan ziet hij Lea zijn moeder met heel de tragiek van zijn huwelijksleven, en al de spanningen tussen haar en zijn concurrerende vrouw Rachel.

Rachel, zijn lievelingsvrouw.

Lea, de achteruitgezette, bij wie Jacob dik in de schuld stond.

Lea, de eerste naar wettige tijdsorde, en toch de tweede naar de liefde van zijn hart.

Ach, dat huwelijk is geboren in de giftige atmosfeer der berekening en niet in de klare luchten van het geloof.

Toen kwam het eerste kind van Lea. Als een primitieve maar eerlijke overwinningskreet klonk het in de kraamtent: Ruben, zie een zoon!

Wie haar ook achteruitzette, *God* niet. Lea genoot niet alleen als moeder van dit kind, maar ook als mededingster van Rachel. „Omdat de Here mijn verdrukking heeft aangezien, daarom zal mijn man mij nu liefhebben” (Gen. 29 : 32).

Dat kind zal Jacob aan mij binden, en hij zal mij liefhebben om het kind, zoals in slechte huwelijken de kinderen nog het enige bindmiddel zijn tussen twee mensen, die elkaar niet verstaan, omdat ze elkaar niet liefhebben.

Ruben zal de balsem zijn voor de wonde van het gekrenkte vrouwenhart.

Laat Rachel gloriëren als vrouw van Jacob, omdat zij de knapste is (Gen. 29 : 17), ik triomfeer als moeder van zijn kind, en daarom zal ik ook veel echter en in veel rijker zin dan de kinderloze Rachel zijn vrouw zijn.

Ruben zal eerherstel geven, want in Lea hongerde niet alleen de moeder naar het kind, maar ook de vrouw naar de man. Zij zal nu als moeder én vrouw verzadigd worden.

Ruben was de zoete droom van Lea, maar Ruben zal spoedig haar rauwe werkelijkheid worden. Haar verwachting wordt beschaamd.

Neen Lea, zó wordt uw huwelijksprobleem niet opgelost.

Zo min een mooi huis en een fijn interieur de geestelijke armoede van een huwelijk kunnen rijk maken, zo min kan een dozijn kinderen het mysterie van de liefde tussen man en vrouw schenken. Niet de kinderen moeten liefde wekken, maar de liefde moet de kinderen verwekken. De vrucht kan nooit de wortel worden, en het ornament kan als fundament het huis niet dragen. Dromen zijn bedrog. De dag-droom van het waken is bedrieglijker dan de nacht-droom van het slapen. Er volgt altijd een ontwaken in de rauwe werkelijkheid.

Ruben, kind van dromen én ontwaken, kind van hoop én ontmuttering. Het geheim van het waarachtige huwelijksleven ligt niet in u, o kind. Gij wordt het teken van een doodgeboren liefde.

Maar niet alleen Lea vindt niet wat zij in Ruben gezocht heeft, en wat zij én Jacob in God hadden moeten zoeken én vinden, maar ook Jacob zal in Ruben gewond worden.

Daar staat nu deze boom van een kerel voor Jacob, de man, waaraan zoveel geschiedenis verbonden is.

Een stomme aanklacht tegen het slechte huwelijk van Jacob.

Maar ook een openrijten van een levenswonde, die in de loop der jaren hoogstens een pijnlijk litteken was geworden. Een ophalen van een verwaasde en verbleekte schandvlek.

Ook Jacob had op zijn manier gejuicht: „Ruben, zie een zoon! de eerstgeborene, dat is: de adeldom van mijn geslacht, mijn verwachting, mijn hoop, de voortzetting van de geschiedenis van mijn voorgelacht, het vleesgeworden ideaal van de vader!

Wat de vader zelf niet in de wereld bereiken kon, hoopt hij in zijn kind te bereiken. Vele dromen van vaders worden pas werkelijkheid in de kinderen.

Maar kinderen is een gevaarlijk bezit, kwetsbaarder dan het dode bezit aan geld en goed.

De psychologie constateert voor ons de werkelijkheid, dat oudste en jongste kinderen de grootste problemen voor ouders en omgeving kunnen zijn. Zij leven menigmaal in de droomwereld van de ouders. Zij zijn dikwijls de verwenden en daarom de verknoeiden. Zij stellen het meest teleur, ook omdat van hen het meest verwacht werd.

Jacob wordt bitter. Staat Ruben niet met neergeslagen ogen, wil hij niet in de grond weggroepen? Hoe gevaarlijk is het voor een stervende vader te staan, die dingen kan gaan zeggen, die hij altijd verzwegen heeft, maar die nooit tot rust zijn gekomen in het diepst van zijn hart.

Daar staat Ruben, zo oud als hij al is, toch als een grote lummel van een kerel; zeker, sterk naar het lichaam, maar zonder edele geest, zonder voorname levensstijl, als een brok kracht zonder tucht.

Ach Ruben, wat heb ik veel van je verwacht. Mijn vaderdromen zagen het smetteloos levenskleed van mijn oudste jongen: Gij zijt mijn eerstgeborene, het feest van mijn vaderhart, mijn kracht en het begin van mijn vermogen, mijn familietrots en mijn vader-ideaal.

Krachtens geboorte „de voortreffelijkste in hoogheid en in sterkte”. Gij hadt alles om recht te doen gelden op de voorname zegen, om drager te worden van de beste tradities van ons uitverkoren geslacht. De eeuwen zouden na u spreken van de God van Abraham, Izak, Jacob en . . . Ruben.

Zo staart de stervende in het opgeklaarde verleden, en herdicht zachtkens voor zich uit de reeds lang vervlogen droom zijner verwachtingen.

Maar plotseling valt hij in de rauwe feitelijkheid van Rubens leven, in de ontnuchtering der waarheid. O, begin van mijn kracht, op dit begin is niets glorieus gevolgd. Het bleef begin en stierf als begin. „Snelle afloop als der wateren.” Met één slag is al het mooie kapot. Mens, „vol overmoed als het water”²⁾. Brutaal als het water, dat zich niet stoort aan wet en gebod, aan zedelijke ordeningen, maar dat overal onbeschaamd heenstroomt, waar het natuurlijkerwijze maar kan. Ruben, zo zijt gij, brutaal en overmoedig als het water, dat uit zichzelf niet weet van grenzen en overal komt en niets ontziet, en nergens belet vraagt. De sterke, maar tuchtloze. Een biologisch prachtexemplaar, maar een zedelijk wangedrocht. Een ongeleide dommekracht. Een gletsjer, die geen zegenende rivier kon worden vol ingetoomde kracht, omdat hij geen bedding wilde. Naar de natuur en naar de geboorte de voortreffelijkste, maar naar de geest de voortreffelijkste niet. Dat is Ruben, de man met de brede zinnelijke mond zonder een gouden hart. De schande van de familie. O, Jacob walgt van zijn eigen kind. 't Was zo erg, dat de stervende vader zich met afschuw afwendt van zijn eigen vlees en bloed en hem niet meer toesprekt met „gij”, maar zich keert tot de omstanders en met verachting spreekt van „hij”, van die andere, die er eigenlijk niet meer bijhoort, die vreemde, „hij heeft mijn leger beklommen”. Hij heeft de eer van zijn „stiefmoeder” en van zijn vader geschonden, van Bilha, de slavin en het bijwif van Jacob. De Ruben der bittere werkelijkheid was voor Lea en Jacob een andere dan de Ruben van hun zoete dromen.

c. Verkeerd begrepen adeldom

Het ergste wat een mens kan overkomen is wel, wanneer hij zijn plaats, zijn gaven, zijn voorrechten, zijn adeldom, verkeerd verstaat.

Wanneer God de mens iets laat zijn en iets laat kunnen, en iets laat bezitten, en hij begrijpt de bedoeling van dit alles niet.

Dan mist hij het doel van zijn leven. Het zinvolle heeft hij zinloos gemaakt, en daarmee waardeloos. En dacht gij, dat God het waardeloze recht van bestaan gunt? Zijn oordeel verwijst het naar de bodem van de hel.

Dat is de doodsnood van Ruben.

²⁾ Zo vertaalt Dr. G. Ch. Aalders, *Genesis*, Korte Verklaring, uitgave J. H. Kok, Kampen, pag. 190.

Ruben, de voortreffelijkste, de hoogste in macht en in recht, de eerstgeborene, maar hij is de voortreffelijkste niet, omdat hij zijn plaats als eerstgeborene niet begrepen heeft.

God bedoelde niet, dat Ruben met zijn voorrechten kan gaan morsen zoals een kind spelend met water morst.

God bedoelde niet, dat Ruben naar het vlees zich méér mocht permittieren dan zijn broers, en dat hij wel „een potje mocht breken”.

En zó heeft Ruben het toch opgevat. In zijn adeldom kende hij geen verantwoordelijkheid tegenover God en de mensen. En dan verkeert adeldom in degeneratie. *Corruptio optimi pessima*, zegt een Latijns spreekwoord: Het bederf van het hoogste is het laagste.

De verkeerd begrepen hoogste plaats van een koning wordt de laagste plaats der tyrannie.

De verkeerd begrepen edelste talenten naar verstand en wil, worden een demonische macht die het leven verwoest.

Zo spuwt men uit de hoogte op zijn medemens.

„Wat komt het er op aan,” zo overlegde de logge lage geest van Ruben, „wanneer ik ook eens een bijwif van mijn vader neem; die Bilha is per slot van rekening maar een slavin en ik ben de jonge heer, en daarenboven is dat mens ook nog de slavin van Rachel, de concurrente van mijn moeder Lea.” Wilde deze stompzinnige Ruben op zijn lompe manier zijn moeder Lea meteen een dienst bewijzen en in deze ongehoorde daad Rachel nog na haar dood treffen?

Arme Jacob, dat moet u overkomen van uw bloedeigen kind, en dan in de dagen waarin gij nog rouwt over uw geliefde Rachel. Zou Lea zich in jaloezie geërgerd hebben aan het al te grote verdriet van Jacob, en zal zij daarover weleens een hard woord hebben laten ontglippen, dat Ruben heeft opgevangen?

Niet Zilpa, de slavin van zijn moeder, maar Bilha, de slavin van Rachel heeft hij onteerd.

Hoe het ook zij, Rubens bloed was actiever dan zijn geest. Zijn leven is negatie, maar als het op zondig genieten aankomt, dan is hij maar al te positief. „Snelle afloop als der wateren – diepe val! Vol brutaliteit als het tuchteloze en meedogenloze water, dat overal heenloopt waar de „natuur” maar wil, en indringt waar het maar kan, en nergens halt houdt en voor niets en niemand eerbied toont. Zo is de hartstocht, die alle goddelijke en menselijke dammen en dijken van eer doorbreekt en het leven verdrinkt.

Zo heerst Ruben met zijn natuurlijke kracht als een wild snui-

vend dier in een oerwoud. Zo beantwoordt deze oudste niet aan zijn bestemming, zo verzondigt en vergokt hij zijn talenten. Zondigen wil naar de oorspronkelijke Bijbelse betekenis óók zeggen: het doel missen, niet beantwoorden aan de bestemming, de plaats die God ons geeft in het leven; niet verstaan; verkeerd begrepen adeldom. Zondigen betekent: de mogelijkheden Gods tot duivelse werkelijkheden maken, zoals Adam en Eva op het moment van hun val niet meer begrepen de zin en het doel van hun adeldom. De vrijheid werd misbruikt tot de dood. Zij vergaten de Heer van alle voorrechten en talenten, die afrekening komt houden, en afnemen zal elk talent, dat in een zweetdoek verborgen werd, en elk voorrecht, waarop men lui en lekker is gaan zitten genieten om er ook lui en lekker op te zitten sterven. Zo verstond ook Ruben het geheim van het leven niet. Zijn vlees zocht wel het geheim van het leven, maar juist dáár waar het geheim van de dood ligt, in het zelfbehoud, in het zich kwijt raken aan eigen lust en zin in plaats van aan God en zijn naaste. Ruben kende geen gemeenschap met God en daarom ook niet de gemeenschap met de naaste, hij kende alleen de gemeenschap met zichzelf.

Het geheim van het leven ligt in de roeping, die uitgaat van onze voorrechten, in de liefde die in elk talent ons een vraag stelt, in het offer, dat het materiaal vindt in onze gaven, in de zelfverloochening, die rijker is naarmate wij meer zijn, in het sterven aan onszelf dat opstanding en leven in God en in Zijn wereld betekent.

Het Woord van Hem, Die de tegenpool en het anti-type van Ruben is, strijkt als een nachtelijk oordeel over al de dagen van Rubens leven: „Wie zijn leven wil behouden, zal het verliezen.” Ruben de levensbehouder, en daarom de levensverliezer. „Leven is niet vegeteren, maar leven is een roeping hebben! En Ruben sterft omdat hij geen roeping hoort”³⁾. Hij hoort alleen de roep van het vlees en niet van de Geest. Hij voelt de drift van het bloed door de „voortreffelijkheid” van zijn natuurlijke kracht slaan, maar niet de drijving van God door de adeldom van zijn genadig bestaan. Hij heeft geen geestelijke benen om de natuurlijke weelde te dragen. Zo verarmt hij aan zijn rijkdom, zo haalt hij de vloek over zijn zegen, zo sterft hij aan zijn leven.

En in de stijl van de mensenmoorder van den beginne pleegt hij al levend zelfmoord.

Wanneer Jozef door zijn broeders dreigt gedood te worden, dan

³⁾ Ds. S. G. de Graaf, *Preken I*, pag. 13.

schijnt er bij Ruben iets door te breken van verantwoordelijkheidsbesef. Hij is toch de oudste, hij moet zijn plaats kennen. Hij wil zijn roeping wel aanvaarden, maar niet ten volle, want dat kost hem te veel, namelijk de sympathie van zijn broers. Ze zouden zeggen: Sta je ook al aan de kant van die meesterdromer? Daarom zoekt zijn vlees het compromis, de middenweg. Hij is te egoïstisch, te laf, te natuurlijk, te log van geest om *royaal* als de oudste, als de verantwoordelijke tegen dit misdrijf vierkant op te treden. Hij gaat de weg van de minste weerstand, een slinkse weg, een weg van hulp aan Jozef maar tegelijk aan zichzelf. Hij wijst de weg naar de droge put en opent daarmee de weg der slavernij in Egypte niet alleen voor Jozef, maar ook voor het hele volk Israël. Dat is nu Ruben. Gij moet bij hem niet aankomen met de verplichting van zijn adeldom, met datgene, wat de adeldom naar de inhoud juist tot adeldom maakt, want dat is allemaal te lastig, te riskant, te gevaarlijk voor zijn luie vlees. Hier had hij weer een kans te tonen, dat hij de voortreffelijkste van allen was door de hoogste vorm van leven te tonen, namelijk door zich borg te stellen voor zijn broeder Jozef. Hier kan hij zijn plaats als eerstgeborene begrijpen. Maar deze kans laat hij voorbijgaan, deze vraag Gods beantwoordt hij niet, omdat hij ze nauwelijks meer kan horen. Ook nu is de roep van zijn vlees sterker dan de roep van Gods Geest.

Zeker, Ruben heeft gewaarschuwd: Vergief geen bloed, maar zijn advies was: werp hem in deze kuil. Hij komt tegemoet aan de wraakgierigheid van zijn broeders. Hij durft niet openlijk tegen het geweld van de meerderheid ingaan door te spreken van gerechtigheid. Hij wil Jozef wel redden, maar niet met algehele overgave van zijn persoon. Een hartstochtelijk „neen” tegen doodslag én kuil had het geweten van de eerstgeborene moeten uitgillen. Maar Ruben kijkt naar twee kanten en wil twee heren dienen. Hij ziet naar het onrecht, dat Jozef dreigt aangedaan te worden en de smart van zijn vader Jacob; en tegelijk ziet hij naar zijn broers, in wier ogen geen menselijk maar duivels licht schiet en die nu tot alles in staat zijn.

Hij offert op twee altaren, op dat van het recht en op dat van het onrecht. Maar de Here nam het offer van Ruben niet aan. Hij bedelt om de gunst van God én van de duivel. Maar de Here wendt Zijn aangezicht van hem, want „de vriendschap der wereld is de vijandschap tegen God”. „Niemand kan twee heren dienen; want óf hij zal de ene haten en de andere liefhebben, óf hij zal de ene aanhangen en de andere verachten; gij kunt niet God dienen én de mammon” (Matth. 6 : 24).

Ruben wil wel op dit moment God en Zijn recht dienen, maar tot op zekere hoogte, tot de grens, waar het kruis staat, waar Ruben zichzelf moet verliezen aan God en Zijn zaak. En zo wordt Jozef het slachtoffer van Rubens halfslachtigheid, van zijn voorzichtig verdrag met God én satan, slachtoffer van de wijsheid van het zondig hart, dat fatsoenlijk wil zijn zonder het teken des kruises, slachtoffer van de zondige fatale grens die de mens vlak voor het kruis trekt. Dit drama herhaalt zich eendeloos in deze wereld, die wijs is zonder geloof in God en Zijn absoluut gebod. Het is de gevaarlijke wereld, die God en de zedelijke waarden wel belangrijk vindt voor het gedrag der mensen, maar ervoor terugdeinst Gods gebod ernstig te nemen tot het einde toe, tot de consequentie van het kruis. Dat is de vervloekte burgerlijke middelmatigheid, waardoor het leven dat in de crisis verkeert, niet over het dode punt heengelopen kan worden. De verburgerlijking van de moraal, waarin eerst onze positie wordt veilig gesteld en waardoor alle heldendom bij voorbaat in de geboorte wordt verstikt. Het is de vlakke poging om God, de naaste en onszelf het zijne te geven, maar zó dat wij bij elke spanning in de voorrang onszelf laten voorgaan, zodat er nooit sprake is van een heroïeke zelfverloochening.

Eeuwen later zien wij deze verburgerlijkte moraal geïllustreerd in het grootste drama aller eeuwen, wanneer Jezus, de onschuldige, voor Pilatus staat. Ook dan wil deze Romeinse landvoogd op twee altaren offeren, en twee heren dienen: het recht en zijn eigen positie. Zijn geweten roept hem Jezus onomwonden vrij te spreken en vrij te laten, maar met het wilde onredelijke gekrijs der massa van „kruist Hem” en „gij zult de vriend des keizers niet meer zijn” moet hij óók rekening houden. Gij zijt de voortreffelijke, o Pilatus, want in uw handen liggen het Recht en de bescherming van het leven, maar gij zult de voortreffelijke niet zijn, o snelle afloop als der wateren, want gij hebt het recht geschonden. Hoort de afschuwelijke logica van het compromis, van een mens, die zijn plaats niet begreep: „Ik vind geen schuld in deze mens”, „*derhalve* moet hij gegeteld worden”. Derhalve! Jozef is niet des doods schuldig, en *derhalve* moet hij in de put gegooid worden!

En zulke mensen wassen hun handen in onschuld, en betuigen plechtig: „Ik ben onschuldig aan het bloed van deze onschuldige,” zoals Ruben zich wijsgemaakt heeft alles gedaan te hebben om Jozef te redden, en alle schuld voor Jozefs slavernij op zijn redeloze en gewetenloze broers werpt.

Ach, wie ernstiger en zwaarder rekening wil houden met zich-

zelf dan met God, met zichzelf dan met zijn naaste, zal in ogenblikken van beslissing, waar het kruis van het zelfverlies wordt gevraagd, kiezen voor zichzelf en tegen God en Zijn schepsel.

Het beangstigende in ons leven, dat een aaneenschakeling van beslissingen is, is wel, dat wij doorgaans mensen zijn van het alledaagse en het ordinaire compromis.

Zedelijk gezien zijn wij van te klein formaat, zielig en benepen, omdat wij te veel gebonden zijn aan dat, wat wij onze hechte en aangename positie noemen. Wij zijn te weinig vrijgemaakt en leven gevangen, zoals Ruben gebonden was aan wat hij zijn strategische positie onder zijn broers noemde, en zoals Pilatus gebonden was aan zijn bevoorrechte positie bij de keizer.

Wij zullen in ons leven niet vaak in zulke diepe ingrijpende omstandigheden gedrongen worden als Ruben en Pilatus; het zal bij ons misschien nooit zulke direct-op-het-leven-van-de-naaste betrekking hebbende vormen aannemen, maar in de grond der zaak offeren wij in de kleinburgerlijke moraalstijl van het compromis onze naaste op aan onszelf. De volksmond heeft deze diametraal tegenover het koninkrijk Gods staande stijl gelegitimeerd en gesanctioneerd met het gevleugelde woord: „De liefde begint bij mezelf.”

Als dat in deze Rubenitische zin waar is, dan komt God nooit aan onze liefde toe, want van een liefde als een afdankertje waarmee wij God willen afschepen, is de Heilige niet gediend. Onze samenleving moet helaas leven van de bedorven restjes onzer liefde, zoals Jozef en . . . onze Heiland.

En Jozef kwam als slaaf in Egypte, en Jezus kwam aan het kruis.

Zo verstaan wij, evenals Ruben, die Pilatus-in-de-dop, onze van God gegeven plaats verkeerd. We verbeelden ons menigmaal, dat wij de bevoorrechte en eervolle plaats hebben om *onzentwil* om onze positie te consolideren, in plaats van om Gods en des naasten wil om daarmee het leven te dienen in liefde en gerechtigheid. Wanneer wij onze plaats verstonden in ons huwelijk, ons gezin, onze maatschappelijke en kerkelijke situatie, in onze politiek en wetenschap, in onze techniek en kunst, wat zou het leven, de techniek en de cultuur een zegen worden in plaats van een vloek.

En wanneer de volkeren en hun leidlieden in de nationale en internationale verhoudingen niet langer de Rubenitische compromispolitiek en de uitgebalanceerde Pilatus-diplomatie beoefenden, wat zou de vrede op aarde neerdalen als een gave van het Koninkrijk van Christus. Adeldom is er genoeg in de wereld,

Wordt vervolgd